

Załącznik
do uchwały nr CDLXVI/8219/2023
Zarządu Województwa Lubelskiego
z dnia 30 maja 2023 r.

**Raport z badania ewaluacyjnego Wojewódzkiego Programu
rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego
zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej
do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami
psychicznymi**

Lublin, maj 2023 r.

SPIS TREŚCI:

WYKAZ SKRÓTÓW	3
KLUCZOWE POJĘCIA	4
WPROWADZENIE.....	7
METODOLOGIA BADANIA	9
REALIZACJA CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH, DZIAŁAŃ I WSKAŹNIKÓW PROGRAMU W LATACH 2019 - 2022.....	13
PODSUMOWANIE	40
WNIOSKI I REKOMENDACJE	46

WYKAZ SKRÓTÓW

1. **COVID-19** - choroba zakaźna układu oddechowego wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2
2. **DPS** – dom pomocy społecznej
3. **EX-POST** – obiektywna ocena programu, projektu, polityki przeprowadzana po zakończeniu jego realizacji
4. **GOPS** – gminny ośrodek pomocy społecznej
5. **NGO** – organizacja pozarządowa (ang. non-government organization, popularny skrót NGO) prowadząca działalności pożytku publicznego w sferze zadań publicznych
6. **OWES** – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
7. **PCPR** – powiatowe centrum pomocy rodzinie
8. **PSONI** - Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną
9. **PUP** – powiatowy urząd pracy
10. **ROPS** – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie
11. **ŚDS** – środowiskowy dom samopomocy
12. **UM** – Urząd Miasta Lublin
13. **WTZ** – warsztat terapii zajęciowej

KLUCZOWE POJĘCIA

1. **AKTYWIZACJA ZAWODOWA** - kompleksowa pomoc w uzyskaniu zatrudnienia osobom stale lub długotrwale bezrobotnym.
2. **AKTYWIZACJA ZAWODOWA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI** - działanie, które ma na celu udzielenie pomocy w rozwiązywaniu różnorodnych problemów pojawiających się na rynku pracy. Można tutaj wymienić m.in. brak ofert pracy w zawodzie lub w danym regionie, zbyt niskie kwalifikacje, długotrwale bezrobocie.
3. **DOTACJA** - podlegające szczególnym zasadom rozliczania środki z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego oraz z państwowych funduszy celowych przeznaczone na podstawie ustaw na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań publicznych.
4. **IMPLEMENTACJA** - przełożenie zapisów ogólnych Programu na działania skonkretyzowane i skierowane do z góry znanych grup odbiorców na wszystkich szczeblach jednostek samorządu terytorialnego.
5. **OSOBA Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI** - osoba wykazująca zaburzenia psychiatryczne, osoba upośledzona umysłowo, osoba wykazująca inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.
6. **PODMIOT EKONOMII SPOŁECZNEJ (PES)** - to nazwa powszechnie stosowana wobec rozwiązań aktywności społecznej, którą cechuje prowadzenie działalności gospodarczej lub odpłatnej pożytku publicznego. PES zatrudniają i aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudniane, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny
7. **PROGRAM** - Wojewódzki Program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi
8. **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ SPOŁECZNA** - działalność o celach głównie społecznych, w ramach której zyski przeznaczane są na te cele lub na rzecz wspólnoty. Przedsiębiorczość społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która łączy działalność ekonomiczną z działalnością pożytku publicznego.
9. **REHABILITACJA SPOŁECZNA** - jest to możliwie pełne włączenie osób z niepełnosprawnością we wszystkie sfery życia społecznego tak, aby osoba ta faktycznie była i czuła się wartościowym członkiem społeczeństwa, mogącym

korzystać z dóbr i osiągnięć kultury cywilizacji, jak też mogąca włączyć się w ich tworzenie.

10. **REHABILITACJA ZAWODOWA** - jest to część ogólnego procesu rehabilitacji i polega na udzielaniu osobie z niepełnosprawnościami takich usług jak poradnictwo zawodowe, szkolenie zawodowe w celu podjęcia zatrudnienia i jego utrzymania.
11. **REINTEGRACJA ZAWODOWA** - działalność nastawiona na odbudowę i podtrzymanie u osoby podlegającej tym działaniom społecznej zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.
12. **RYNEK PRACY** - jest to rodzaj ekonomicznych rozwiązań, które składa się z osób poszukujących pracy i prezentowanych ofert zatrudnienia oraz przedsiębiorców, którzy tworzą miejsca pracy i zgłaszają zapotrzebowanie na siłę roboczą (pracowników).
13. **SPEKTRUM AUTYZMU** – to szereg cech neurorozwojowych występujących u danej osoby, charakteryzujących się na ogół trudnościami w inicjowaniu i utrzymywaniu relacji oraz komunikacji społecznej, powtarzalnym i nieelastycznym zachowaniem, intensywnymi zainteresowaniami i nietypowymi reakcjami na bodźce sensoryczne.
14. **STYGMATYZACJA** - rodzaj reakcji społecznej, polegającej na zredukowaniu oceny danego człowieka wyłącznie do jednego wymiaru postrzegania jego wizerunku osobistego.
15. **ŚRODOWISKO LOKALNE** - zbiorowość ludzi zamieszkujących niewielki, względnie ograniczony obszar oraz system instytucji organizujących ich życie, takich jak kościoły, szkoła, instytucje usługowe, urzędnictwo socjalne i rekreacyjne oraz mechanizmy regulujące zachowania osób i stosunki między nimi, a więc obyczaje, zwyczaje, normy moralne i wzory postępowania.
16. **WEBINAR** – popularna forma szkolenia lub seminarium internetowego, które jest przeprowadzane w czasie rzeczywistym przy użyciu technologii webcast.
17. **WYKLUCZENIE SPOŁECZNE** - brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa i korzystania z powszechnych zasobów społecznych, ze względu na chorobę, niepełnosprawność, uzależnienia, przemoc, w wyniku których doświadczają się niekorzystnych sytuacji życiowych.
18. **WYRÓWNYWANIE SZANS OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH** - proces, dzięki któremu różne systemy i instytucje funkcjonujące w społeczeństwie i środowisku, takie jak usługi, różne formy działań, informacja są powszechnie dostępne dla wszystkich, a zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnościami.
19. **ZABURZENIE PSYCHICZNE** - na podstawie „Leksykonu terminów psychiatria i zdrowie psychiczne” wydanego przez Światową Organizację Zdrowia, zaburzenie

psychiczne oznacza ogół zaburzeń czynności psychicznych i zachowania człowieka, które są przedmiotem zainteresowania psychiatrii klinicznej.

20. **ZASADA POMOCNICZOŚCI** - sposób funkcjonowania samorządu terytorialnego oparty na jego samodzielności w rozwiązywaniu problemów społecznych dotyczących poszczególne osoby i rodziny.
21. **ZATRUDNIENIE WSPIERANE** - jest to forma wsparcia o charakterze doradczym i finansowym mająca na celu utrzymanie aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, wykonywanie prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.
22. **ZATRUDNIENIE WSPOMAGANE** - proces przygotowujący do wykonywania pełnopłatnej pracy przez osoby niepełnosprawne (lub osoby zagrożone wykluczeniem społecznym z innych przyczyn) na otwartym rynku pracy, przy wsparciu ze strony trenera pracy oraz zespołu innych specjalistów.
23. **INSTRUMENTY WPARCIA** - to zestaw rozwiązań ustawowych stosowanych wobec osób z niepełnosprawnościami postrzeganych jako oczekiwana pomoc dostępna dla jednostki lub grupy społecznej w sytuacjach trudnych lub przełomowych, które same nie są w stanie przezwyciężyć. Ten szczególny rodzaj i sposób pomocy ma służyć mobilizacji sił po to, by móc radzić sobie ze swoimi problemami życiowymi.

WPROWADZENIE

W systemie polityki społecznej szczególna uwaga jej kreatorów kierowana jest na zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi, możliwie szerokiego udziału w życiu społecznym i zawodowym, co możliwe jest do osiągnięcia poprzez zastosowanie wielu specjalistycznych instrumentów wsparcia.

Na ten problem zwrócili uwagę autorzy Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022, którzy podkreślili jako celowe prowadzenie działań na rzecz zapobiegania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi, a za jeden z podstawowych kierunków wsparcia uznano aktywizację zawodową osób z zaburzeniami psychicznymi.

Dokumentem, który na poziomie regionalnym określał w latach 2019 - 2022 działania ukierunkowane na włączenie osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy był **Wojewódzki Program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi (dalej: Program)** przyjęty do realizacji Uchwałą Nr XXXIII/720/2019 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 2 kwietnia 2019 r. a następnie zmieniony Uchwałą nr CCCXLIII/5979/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 8 marca 2022 r. Program postawił sobie za główny cel **włączenie osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy poprzez zastosowanie zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej.**

Spośród wielu praw osób z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi tworzącymi warunki do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia, jest prawo do zatrudnienia na otwartym rynku pracy zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami własnymi oraz prawo do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga, prawo do pracy w warunkach dostosowanych do indywidualnych potrzeb danej osoby.

Prezentowany raport jest dokumentem przedstawiającym wyniki przeprowadzonego badania ewaluacyjnego, a jednocześnie jest oceną społecznej wartości Programu. Realizacja Programu wymagała poniesienia określonych nakładów finansowych, kadrowych i zastosowania wielu rozwiązań organizacyjnych. Program stanowił narzędzie wdrażania Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego przyjętej na lata 2021 - 2030 w obszarze zdrowie psychiczne.

Sporządzony raport stanowi ważne źródło wiedzy w kontekście perspektywy opracowania przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie kolejnej edycji Programu, która obejmować będzie lata 2023 - 2030.

METODOLOGIA BADANIA

Głównym celem badania ewaluacyjnego była analiza dokumentów źródłowych pozwalających udzielić odpowiedzi na pytanie odnośnie stopnia osiągnięcia celów założonych na etapie projektowania Programu, wpływu czynników zewnętrznych na przebieg jego realizacji, oceny jego rzeczywistej użyteczności oraz uzyskania wiedzy w kontekście perspektywy opracowania kolejnej edycji dokumentu.

Przeprowadzone badanie poprzedziły czynności polegające na wyselekcjonowaniu właściwych dokumentów, które następnie zostały poddane analizie pod kątem dostarczenia informacji potwierdzających realizację w latach 2019 - 2022 działań przyjętych dla poszczególnych celów operacyjnych. Były też podstawą oceny działalności jednostek wdrażających Program przeprowadzoną na podstawie osiągniętych wartości poszczególnych wskaźników. Dokumenty zawierały dane o charakterze ilościowym i jakościowym. Miały charakter danych zastanych i stanowiły zasoby własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. W ramach przeprowadzonego badania analizie poddano następujące dokumenty:

- Treść Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi będący Załącznikiem do Uchwały Nr XXXIII/720/2019 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 2 kwietnia 2019 r. – tekst podstawowy;
- Treść Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi będący załącznikiem nr 2 do Uchwały nr CCCXLIII/5979/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 8 marca 2022 r. – (tekst jednolity uzupełniony o treść pkt. 5.);
- Treść raportu z ewaluacji za lata 2019-2020 będący załącznikiem do Uchwały nr CCCXXXIV/5842/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 1 lutego 2022 r.;
- Raport z monitoringu Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi za 2021 rok będący załącznikiem do Uchwały nr CCCLXXV/6500/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 30 czerwca 2022 r.;
- Umowę na wykonanie usługi polegającej na „przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia (5) asystentów/trenerów pracy osób z zaburzeniami psychicznymi” zawartą

w roku 2019 z Europejskim Centrum Ekonomicznym „Prestiż” Sp. z o.o z siedzibą w Lublinie;

- Umowę na wykonanie usługi polegającej na „przygotowaniu i przeprowadzeniu szkolenia asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” zawartą w roku 2021 z Charytatywnym Stowarzyszeniem Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” z siedzibą w Lublinie;
- Umowy na wykonanie usługi polegającej na „przygotowaniu i przeprowadzeniu szkolenia asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” zawarte w roku 2022 z dwoma podmiotami szkoleniowymi;
- Umowa na „świadczenie usług asystentów i/lub trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi, których celem jest włączenie tych osób w rynek pracy” zawarta w roku 2021 z Charytatywnym Stowarzyszeniem Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” z siedzibą w Lublinie;
- Umowa na „świadczenie usług asystentów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi, których celem jest włączenie tych osób w rynek pracy” zawarta w roku 2022 z Charytatywnym Stowarzyszeniem Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” z siedzibą w Lublinie;
- Umowa na „świadczenie usług trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi, których celem jest włączenie tych osób w rynek pracy” zawarta w roku 2022 ze Stowarzyszeniem Inicjatyw Lokalnych ”SIL” z siedzibą w Lubartowie;
- Umowa na zorganizowanie łącznie trzech (3) spotkań zawarta w roku 2019 r. z Instytutem Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie na zorganizowanie:
  - a) spotkania z osobami za zaburzeniami psychicznymi oraz organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny poświęconego przełamaniu stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy oraz możliwości zawodowych tych osób i włączania w rynek pracy,
  - b) spotkania z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych dotyczącego zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi,
  - c) spotkania z organizacjami pozarządowymi poświęconego zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej oraz tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej.
- Umowa na przygotowanie i przeprowadzenie trzech spotkań w formie webinarium na temat przełamania stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy, zawarta w roku 2021 r. z Instytutem Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie;

- Umowa na przygotowanie i przeprowadzenie trzech spotkań w formie webinarium na temat przełamania stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy, zawarta w roku 2022 r. z Fundacją Rozwoju Społeczno – Oświatowego z Lublina;
- Umowa na produkcję i emisję spotu społecznego pt. „Zatrudnianie osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” zawarta w roku 2020 z „Telewizją Polską” S. A. z siedzibą w Warszawie, Oddział Terenowy w Lublinie;
- Umowa na przeprowadzenie kampanii informacyjnej mającej na celu przełamanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi, zawarta w roku 2020 z Fundacją CLARK im. Erica i Very Clark z siedzibą w Lublinie;
- Umowa na realizację i emisję trzech reportaży o tematyce społecznej pt. „Przełamanie stereotypów w zatrudnieniu osób z zaburzeniami psychicznymi”, zawarta w roku 2021 z „Telewizją Polską” S. A. z siedzibą w Warszawie, Oddział Terenowy w Lublinie;
- Umowa na emisję spotu społecznego pt. „Zatrudnienie osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” zawarta w roku 2022 z „Telewizją Polską” S. A. z siedzibą w Warszawie, Oddział Terenowy w Lublinie;
- Umowy o wsparcie realizacji w trybie pozakonkursowym zadania pod nazwą „Wdrożenie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi rynek pracy” zawarte w roku 2019 z pięcioma organizacjami pozarządowymi;
- Umowy o wsparcie realizacji w trybie konkursowym zadania pod nazwą „Wdrożenie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi rynek pracy” zawarte w roku 2020 z dwoma organizacjami pozarządowymi;
- Umowy na wsparcie realizacji w trybie konkursowym zadania pod nazwą „Wdrożenie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi rynek pracy” zawarte w roku 2021 z czterema organizacjami pozarządowymi;
- Umowy na wsparcie realizacji zadania publicznego województwa lubelskiego zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych pod tytułem „Wdrożenie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi rynek pracy” zawarte w roku 2022 z pięcioma organizacjami pozarządowymi.

Dla uzyskania w miarę pełnego obrazu przedmiotu badania a następnie jego oceny, podczas badania łączono wzajemnie źródła informacji zebrane z gmin, powiatów, organizacji pozarządowych oraz instytucji pomocy społecznej i rynku pracy. Przeprowadzone badanie miało charakter badania ex-post i odnosiło się do całościowej oceny Programu po zakończeniu jego realizacji. Podczas badania nie stwierdzono występowania trudności i ograniczeń, mających istotny wpływ na prawidłowy przebieg realizowanego zadania.

REALIZACJA CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH, DZIAŁAŃ I WSKAŹNIKÓW PROGRAMU W LATACH 2019 - 2022

Celem głównym Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi było włączenie osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy poprzez zastosowanie zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej.

Autorzy Programu przyjęli założenie, że osiągnięcie celu głównego wynikać będzie z realizacji działań przyjętych dla poszczególnych celów szczegółowych, a całościowy obraz uzyskanych rezultatów ilustrować będą wskaźniki i ich wartości mierzone w poszczególnych latach wdrażania Programu. Dla Programu przyjęte zostały cele szczegółowe, w ramach których wskazano działania mające ukierunkowane na osiągnięcie zakładanej zmiany społecznej.

Cel szczegółowy nr 1: Monitorowanie sytuacji osób z zaburzeniami psychicznymi w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej.

Zatrudnienie osób z zaburzeniami psychicznymi należy do jednych z podstawowym problemów społecznych i wyzwań dla realizatorów wielu programów wsparcia dla tej grupy społecznej. Przyjęto założenie programowe, że tego typu cel pozwoli lepiej ocenić potrzeby tej grupy mieszkańców regionu w zakresie popytu na pracę, o ile realizatorzy programu dysponować będą danymi o sytuacji osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy. Takie dane mogły być uzyskane poprzez realizację cyklu następujących działań:

- Prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej przez powiatowe urzędy pracy;
- Prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej przez agencje zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
- Prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej w podmiotach ekonomii społecznej.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe wyniki analizy źródeł informacji o działaniach przyjętych w ramach danego celu szczegółowego.

Działanie pierwsze: Prowadzeniu badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej przez powiatowe urzędy pracy. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 1. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona przez powiatowe urzędy pracy	Bazowa	1	1	1	5	w latach 2019 - 2021 1 corocznie w 2022 r.- 5
Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona przez powiatowe urzędy pracy	Osiągnięta	1	9	0	0	w 2019 - 1 w 2020 - 9 w latach 2021 - 2022 - 0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Badania pozwalające uzyskać wiedzę na temat potrzeb zawodowych osób z zaburzeniami psychicznymi zostały przeprowadzone przez dwa powiatowe urzędy pracy. W roku 2019 takie badanie zostało przeprowadzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim. Badaniem za pomocą kwestionariusza zainteresowań zawodowych, które zostało przeprowadzone w dniu 21.01.2019 r. objęta została jedna osoba (kobieta). W wyniku przeprowadzonego badania ustalono brak sprecyzowanych zainteresowań zawodowych. Po przekazaniu i przyjęciu oferty pracy, osoba ta zrezygnowała z podjęcia zatrudnienia. W tej sytuacji, jedynym źródłem dochodów dla tej osoby pozostała renta socjalna. W roku 2020 r. Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu przeprowadził badania ankietowe na temat czynników podnoszących efektywność poradnictwa zawodowego jak i realizację innych form wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Badanie realizowane było w oparciu o Ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. W kolejnych latach, tj. 2021 - 2022 nie prowadzono badań w tym zakresie tematycznym.

Działanie drugie: Prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej przez agencje zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 2. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona przez agencje zatrudnienia	Bazowa	1	1	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	-
Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona przez agencje zatrudnienia	Osiągnięta	0	0	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Odnośnie wymienionego działania ustalono, że podmioty do tego zobowiązane nie podjęły się realizacji w latach 2019 - 2020 wskazanych zadań (badań). Fakt ten był podstawą do podjęcia decyzji o zmianie treści programu poprzez rezygnację z realizacji działania w roku 2021 i 2022 w odniesieniu do agencji zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Decyzja została sformalizowana poprzez podjęcie Uchwały nr CCCXLIII/5979/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 8 marca 2022 r. zmieniającą uchwałę w sprawie zaakceptowania i wdrożenia do realizacji „Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi”.

Działanie trzecie: Prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej w podmiotach ekonomii społecznej. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 3. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte na latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona w podmiotach ekonomii społecznej	Bazowa	1	1	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	-

Liczba badań w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi przeprowadzona w podmiotach ekonomii społecznej	Osiągnięta	0	0	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	Odstąpiono od realizacji wskaźnika	-
---	------------	---	---	------------------------------------	------------------------------------	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Odnośnie wymienionego działania ustalono, że podmioty do tego zobowiązane (Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej z terenu województwa lubelskiego) nie podjęły się realizacji w latach 2019 - 2020 wskazanych zadań (badań). Fakt ten był podstawą do podjęcia decyzji o zmianie treści programu poprzez rezygnację z realizacji działania w roku 2021 i 2022. Decyzja została sformalizowana poprzez podjęcie Uchwały nr CCCXLIII/5979/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 8 marca 2022 r. zmieniającą uchwałę w sprawie zaakceptowania i wdrożenia do realizacji „Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi”.

Cel szczegółowy nr 2: Przełamywanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi.

Osoby z niepełnosprawnościami są grupą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród nich, w stosunkowo trudnej sytuacji znajdują się osoby cierpiące na choroby i zaburzenia psychiczne. Doświadczają one często odrzucenia społecznego w wymiarze personalnym, środowiskowym i zatrudnieniowym. Związane jest to z obawami najbliższego otoczenia, co do możliwości występowania różnych form emocjonalnego zachowania, lęku pracodawców przed zatrudnianiem przedstawicieli tej grupy a niejednokrotnie również z powodu braku wiary samych osób chorujących psychicznie w możliwość efektywnego podjęcia jakiegokolwiek aktywności społecznej, w tym zawodowej. Dlatego przełamywanie wszelkich barier ograniczających włączenie społeczne osób z zaburzeniami psychicznymi należy do podstawowych celów polityki społecznej, które w Programie realizowane były poprzez następujące działania:

- Cykliczne spotkania z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny dotyczące ich możliwości zawodowych i włączenia w rynek pracy;
- Spotkania z pracodawcami mające na celu podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi;
- Kampanie mające na celu przełamywanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości

pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi (ulotki, broszury, kampanie w mediach społecznościowych).

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe wyniki analizy źródeł informacji o działaniach przyjętych w ramach danego celu szczegółowego.

Działanie pierwsze: Cykliczne spotkania z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny dotyczące ich możliwości zawodowych i włączenia w rynek pracy. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 4. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba spotkań z osobami z zaburzeniami psychicznymi i organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny poświęconych przełamywaniu stereotypów dot. osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy	Bazowa	1	1	1	1	1 corocznie
Liczba spotkań z osobami z zaburzeniami psychicznymi i organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny poświęconych przełamywaniu stereotypów dot. osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy	Osiągnięta	1	0	1	1	w 2019 - 1 w 2020 - 0 w 2021 - 1 w 2022 - 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: W ramach działania pod nazwą „Cykliczne spotkania z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny dotyczące ich możliwości zawodowych i włączenia w rynek pracy” jego realizatorem w latach 2019-2022 był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Organizowane spotkania przez ROPS w Lublinie poruszały tematykę współczesnej sytuacji życiowej osób z zaburzeniami psychicznymi w poszczególnych środowiskach zamieszkania. Zwrócono uwagę na bariery zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi oraz występujące często stereotypowe dystansowanie się do takich potrzeb. Przedstawione zostały korzyści/zyski dla osób z zaburzeniami psychicznymi, wynikające z podjęcia pracy. Omówione zostały korzyści

dla rodzin i osób z niepełnosprawnościami. Analizowano istniejące formy aktywizacji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz dostępne informacje na ten temat.

W dniu 16.09.2019 r. ROPS w Lublinie zorganizował spotkanie w formie webinarium dla pracowników ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych pracujących i mających bezpośredni kontakt z osobami z zaburzeniami psychicznymi. W spotkaniu o charakterze informacyjnym i szkoleniowym udział wzięło 35 osób z następujących jednostek pomocy społecznej: ŚDS „Mozaika” w Lublinie, ŚDS w Chełmie, ŚDS w Łęcznej, ŚDS w Zamościu, ŚDS „Misericordia” w Lublinie, ŚDS dla osób z zaburzeniami psychicznymi w Szarowoli. Bezpośrednim realizatorem działania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie.

W dniach 12-14.07.2021 r. zorganizowane zostało w formie webinarium spotkanie dla kolejnej grupy przedstawicieli jednostek pomocy społecznej. W spotkaniu udział wzięli przedstawiciele ŚDS w Zamościu, Ośrodka Wsparcia w Leopoldowie, Powiatowego Ośrodka Wsparcia „Stacja Świdnik” w Świdniku, WTZ „Misericordia” w Lublinie, Powiatowego Ośrodka Wsparcia „Przyłądek” w Łukowie. W spotkaniu udział wzięło 60 osób, a realizatorem działania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie.

W roku 2022, kolejne spotkanie w ramach realizacji tego zadania zostało zorganizowane w dniu 28.03.2022 r. Udział wzięły 22. osoby. Byli to przedstawiciele: Powiatowego Ośrodka Wsparcia „Przyłądek” w Łukowie, ŚDS w Chełmie, Łęczyńskiego Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych w Łęcznej, PCPR w Łęcznej, WTZ w Majdanie Zahorodyńskim, PSONI Koło w Lublinie, PSONI Koło w Hrubieszowie, Stowarzyszenia Synergia w Lublinie, PUP w Lublinie, ŚDS w Modryniu, GOPS w Siennicy, ŚDS „Mozaika” w Lublinie. Webinarium przeprowadziła Fundacja Rozwoju Społeczno - Oświatowego z Lublina.

Działanie drugie: Spotkania z pracodawcami mające na celu podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 5. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba spotkań z pracodawcami mające na celu podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi	Bazowa	1	1	1	1	1 corocznie

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba spotkań z pracodawcami mające na celu podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi	Osiągnięta	2	11	1	0	w 2019 - 2 w 2020 - 11 w 2021 - 1 w 2022 - 0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych.

Komentarz: Zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób z zaburzeniami psychicznymi jest ściśle powiązane z podjęciem przez te osoby stabilnej aktywności zawodowej. Na drodze do tego celu występuje wiele barier. Ich wieloraki charakter wymagał zastosowania działań, które wspomagały rozwiązywanie zdiagnozowanego problemu.

W roku 2019 Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie zorganizował dwa spotkania, których tematem było zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi. Pierwsza inicjatywa to spotkanie informacyjne pod nazwą Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy. Spotkanie to przeznaczone było dla pracowników powiatowych urzędów pracy z terenu województwa lubelskiego oraz dla podmiotów prowadzących działalność w zakresie rekrutacji osób niepełnosprawnych dla potrzeb pracodawców.

Druga inicjatywa to konferencja pod nazwą „Włączony potencjał - na drodze do zatrudnienia”, podczas której przedstawiono dwa zagadnienie: „Lubelski rynek pracy otwarty na osoby niepełnosprawne” oraz „Aktywni społecznie i zawodowo”. Całość konferencji tematycznie odnosiła się do działań na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców województwa lubelskiego, w tym osób z niepełnosprawnościami. Konferencja zorganizowana została w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 - 2020. Rezultatem tej inicjatywy było udzielenie indywidualnego poradnictwa zawodowego dla 11. osób i grupowej informacji zawodowej dla 96. osób.

W roku 2020 z uwagi wystąpienie pandemii COVID-19 nastąpiło ograniczenie bezpośredniego dostępu do usług urzędu. Prowadzono działania w formie webinarów. Zorganizowano 11 spotkań z pracodawcami, podczas których doradcy zawodowi przekazywali pracodawcom informacje na temat korzyści wynikających z tytułu zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Zadanie to realizowane było przez Lokalny Punkt Informacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Białej Podlaskiej. Z usług poradnictwa

zawodowego Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie skorzystało 29 osób z zaburzeniami psychicznymi.

W roku 2021 zorganizowano 1. spotkanie z pracodawcami w formie webinarium. Zadanie to podobnie jak w roku 2020 realizowane było przez Lokalny Punkt Informacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Białej Podlaskiej. Z usług poradnictwa zawodowego Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie skorzystały 2. osoby z zaburzeniami psychicznymi. W roku 2022 zadanie nie było realizowane.

Działanie trzecie: Kampanie mające na celu przełamywanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi (ulotki, broszury, kampanie w mediach społecznościowych). Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 6. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba kampanii mających na celu przełamywanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi (ulotki, bilbordy, kampania w mediach społecznościowych)	Bazowa	0	1	1	1	3 w okresie realizacji Programu
Liczba kampanii mających na celu przełamywanie stereotypów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy i podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi (ulotki, bilbordy, kampania w mediach społecznościowych)	Osiągnięta	0	1	1	1	w latach 2019 - 2022 - 3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Społeczne wyobrażenia na temat zaburzeń psychicznych oraz osób z zaburzeniami psychicznym wywołuje wiele negatywnych emocji i reakcji u osób, którym

często brakuje wiedzy na temat tego problemu społecznego. Dlatego ROPS w Lublinie uznał za celowe prowadzenie kampanii społecznych skierowanych do masowego odbiorcy, które miały na celu zmianę postaw wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Program zakładał rozpoczęcie realizacji takich działań od 2020 roku.

W roku 2020 zostały zrealizowane dwa zadania. Pierwsze zadanie wykonała Fundacja Clark im. Ericka i Very Clark w Lublinie, która otrzymała zlecenie wykonania w terminie od 04.11.2020 r. do 30.11.2020 r. usługi polegającej na opracowaniu, wydruku oraz kolportażu ulotek oraz plakatów tematycznie nawiązujących do akceptacji i ukazywania zdolności osób z zaburzeniami psychicznymi do uczestnictwa w ważnych aspektach życia społecznego, w tym na rynku pracy. Drugie zadanie zrealizowała „Telewizja Polska” S. A. z siedzibą w Warszawie, Oddział Terenowy w Lublinie, która wykonała usługę produkcji i emisji spotu telewizyjnego pod nazwą „Zatrudnienie osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi”. Emisja spotu odbyła się w dniach 02.11.2020 r. - 14.12.2020 r. W miesiącu listopadzie spot był emitowany 58 razy w porze wczesno wieczornej, a w miesiącu grudniu zrealizowano 42. emisje również w godzinach wczesno wieczornych, w godzinach nadawania bloku informacyjnego Panorama Lubelska.

W roku 2021 po raz kolejny „Telewizja Polska” S. A. z siedzibą w Warszawie, Oddział Terenowy w Lublinie wykonała usługę produkcji i emisji trzech reportaży telewizyjnych o tematyce społecznej pod wspólną nazwą „Przełamywanie stereotypów w zatrudnieniu osób z zaburzeniami psychicznymi”. Reportaże prezentowane były na antenie telewizyjnej w dniach od 4 października do dnia 20 grudnia 2021 roku. W swoim przekazie informacyjnym były one formą promocji zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi. Zaprezentowane zostały następujące podmioty ekonomii społecznej: Łęczyńska Spółdzielnia Socjalna „Pod dobrym adresem” w Łęcznej, Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” w Lublinie, Puławskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego w Puławach oraz działający tam zakład aktywności zawodowej. Reportaże o czasie emisji wynoszącym 13 minut, były w tym okresie trzykrotnie emitowane w systemie „premiera i dwa powtórzenia”.

W roku 2022 ten sam podmiot wykonał usługę produkcji i emisji spotu telewizyjnego pod nazwą „Zatrudnienie osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi”, który był rozpowszechniany w okresie od 04.02.2022 r. do 26.05.2022 r. w systemie po cztery emisje tygodniowo.

Cel szczegółowy nr 3: Promowanie zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi w zróżnicowanych formach przedsiębiorczości społecznej.

Świadczenie pracy przez osoby niepełnosprawne w tym z zaburzeniami psychicznymi należy do podstawowych kanonów procesu rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz przeciwdziałania marginalizacji. Istotną rolę w programie przypisano działaniom o charakterze informacyjnym i animującym, które mogą pośrednio wpływać na wzrost zatrudnienia w grupie osób z zaburzeniami psychicznymi. Działania takie organizowane były w następujących grupach podmiotów życia publicznego:

- Spotkania z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych dotyczące zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi;
- Spotkania z organizacjami pozarządowymi poświęcone zatrudnieniu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe wyniki analizy źródeł informacji o działaniach przyjętych w ramach danego celu szczegółowego.

Działanie pierwsze: Spotkania z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych dotyczące zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 7. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego dotyczące zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi	Bazowa	1	1	1	40	w latach 2019- 2021 1 corocznie w 2022 r. - 40
Liczba spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego dotyczące zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi	Osiągnięta	31	95	99	46	w 2019 - 31 w 2020 - 95 w 2021 - 99 w 2022 - 46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Tematem przewodnim organizowanych spotkań było ukazanie możliwości przełamania barier mentalnych dotyczących społecznego postrzegania obecności osób z zaburzeniami psychicznymi w środowiskach lokalnych i podjęcie decyzji o uznaniu problemu aktywizacji zawodowej jako priorytetowego do rozwiązywania w ramach tworzenia i realizacji lokalnych polityk społecznych, opartych na dokumentach programowych z zakresu polityki społecznej w tym lokalnych strategiach rozwiązywania problemów społecznych oraz lokalnych

programach działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami. W roku 2019 realizacja działania przebiegała w dwóch kierunkach.

Pierwszy kierunek to zorganizowanie jednego, stacjonarnego spotkania przez ROPS w Lublinie, w którym uczestniczyli przedstawiciele GOPS z Bełżyc, Centrum Interwencji Kryzysowej z Lublina, Zespołu Ośrodków Wsparcia z Lublinie, Zespołu Poradni Nr 2 w Lublinie, ŚDS z Łęcznej, WTZ „Miseircordia” w Lublinie, ŚDS z Bychawy, DPS dla Osób Niepełnosprawnych Fizycznie w Lublinie. Wykonawcą zadania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie. W spotkaniu udział wzięło 21 osób.

Drugi kierunek to działania zrealizowane przez OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw w Lublinie – subregion puławski, który zorganizował 30 spotkań z udziałem przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (gminy i powiaty).

W roku 2020 działania z tego zakresu realizowane były przez OWES Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społecznej "Modrzew" w Świdniku, który zorganizował 37 spotkań, OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw, który zorganizował 32 spotkania i Fundację Rozwoju Lubelszczyzny w Zamościu, która zorganizowała 26 spotkań. Razem zorganizowano 95 spotkań.

W roku 2021, jedno spotkanie w formie webinarium dla 26 osób (spotkanie on-line) zostało zorganizowane przez ROPS w Lublinie. W zorganizowanym działaniu uczestniczyli przedstawiciele ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Tematem spotkania zainteresowani byli przedstawiciele ŚDS w Zamościu, Ośrodka Wsparcia w Leopoldowie, Wydziału ds. Osób Niepełnosprawnych UM w Lublinie, ŚDS „Mozaika” w Lublinie, DPS w Nowinach. Realizatorem zadania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski w Lublinie, który zrealizował zadanie w ramach jednego cyklu szkoleniowego w dniu 14.07.2021 r.

W realizację zadania zaangażowany był OWES Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społecznej "Modrzew" w Świdniku, który zorganizował 58 spotkań i OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw w Lublinie, który zorganizował 40 spotkań.

W roku 2022 zadanie realizowały dwa podmioty. Pierwszy podmiot tj. ROPS w Lublinie przygotował pod względem organizacyjnym spotkanie w formie webinarium (spotkanie on-line), które w dniu 29 marca 2022 r. pod względem merytorycznym przeprowadziła Fundacja

Rozwoju Społeczno – Oświatowego w Lublinie. Tematyka webinarium dotyczyła sposobu rozwiązywania problemów związanych z zatrudnianiem osób z zaburzeniami psychicznymi i została zaadresowana do przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych. W działaniu uczestniczyło 41 osób reprezentujących następujące jednostki: PUP w Lublinie, PUP w Kraśniku, PUP w Radzynie Podlaskim, Centrum Integracji Społecznej w Nieliszu, Centrum Integracji Społecznej w Chełmie, Integracyjnego Centrum Sportu i Rehabilitacji „Start” w Lublinie, Powiatowy Ośrodek Wsparcia „Przystań” we Łukowie, ŚDS w Kodniu, Stowarzyszenie Synergia w Lublinie, PCPR w Łęcznej, PUP w Łęcznej, Łęczyńską Spółdzielnię Socjalną „Pod dobrym adresem” w Łęcznej, WTZ w Majdanie Zahorodyńskimi, PSONI Koło w Hrubieszowie, PSONI Koło w Lublinie, ŚDS w Modryniu, Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy w Modryniu, GOPS w Siennicy, ŚDS „Mozaika” w Lublinie, Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społecznej „Modrzew” prowadzący Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Świdniku, ŚDS w Biłgoraju, ŚDS w Chełmie, ŚDS w Końskowoli, WTZ w Muratynie prowadzony przez Gminę Łaszczów, WTZ w Janowie Lubelskim.

Drugim podmiotem realizującym zadanie był OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw w Lublinie, który zorganizował 45 spotkań.

Działanie drugie: Spotkania z organizacjami pozarządowymi poświęcone zatrudnieniu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 8. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba spotkań z organizacjami pozarządowymi, które podejmują działania na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi poświęcone zatrudnieniu osób z zaburzeniami psychicznymi przez organizacje oraz tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej	Bazowa	1	1	1	40	w latach 2019 - 2021 1 corocznie w 2022 r. - 40

Liczba spotkań z organizacjami pozarządowymi, które podejmują działania na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi poświęcone zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi przez organizacje oraz tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej	Osiągnięta	2	131	97	95	w 2019 - 2 w 2020 -131 w 2021 - 97 w 2022 - 95
---	------------	---	-----	----	----	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej jest szansą na wzrost zatrudnialności w tym sektorze osób niepełnosprawnych w tym z zaburzeniami psychicznymi. Ekonomia społeczna jest akceptowana społecznie formą organizowania się społeczności lokalnej a dla instytucji pomocy i integracji społecznej narzędziem przywracania osobom zagrożonym marginalizacją nadziei na zatrudnienie i uzyskiwanie dochodów. Jest docenianym czynnikiem wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego w regionie.

W roku 2019 pierwsze działanie z tego zakresu zainicjowane zostało przez ROPS w Lublinie. Było to spotkanie z przedstawicielami organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych i instytucji publicznych poświęcone wypracowaniu wniosków i rozwiązań wspierających zatrudnianie osób z zaburzeniami psychicznymi. W spotkaniu zorganizowanym w dniu 18.09.2019 r. udział wzięło 25 osób reprezentujących następujących pracodawców: Fundacja "Niech Życie Nie Boli" z Lublina, Fundacja „Piękny dzień” z Łęcznej, „Krystynex” Krystyna Tadyńiewicz z Łęcznej, Manufaktura Lubelska Sylwester Matla Sp. j. z Łuszczowa Drugiego, Dreams Piotr Siadak z Lublina, Stage System ze Świdnika, EDustudio sp. z o. o. z Lublina, „Mama w domu.pl” z Jakubowic Konińskich, Heartbeat Beata Tadyńiewicz z Lublina, „Prowokator” Mariusz Bartoszek z Lublina, Fundacji „Fuga Mundi” z Lublina, PCPR w Lublinie, Agencja Ubezpieczeniowa z Bełżyc. Podczas spotkania poddano ocenie występujące bariery i szanse w promowaniu zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi w zróżnicowanych formach przedsiębiorczości społecznej. Organizatorem działania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski z Lublina.

Drugim działaniem była realizacja spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych, których organizatorem był OWES „Razem – inicjatywy z obszaru ekonomii społecznej” Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw w Lublinie. Celem tego spotkania było inicjowanie zawiązywania i rozwój partnerstw lokalnych, tworzenie sieci współpracy lokalnych podmiotów społecznych i gospodarczych w celu rozwoju przedsiębiorczości społecznej na

terenie subregionu puławskiego obejmującego powiaty: biłgorajski, janowski, kraśnicki, opolski, puławski, rycki.

W roku 2020 dalsze działania w tym obszarze inicjatywnym prowadzone były przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Był to OWES Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społecznej "Modrzew" w Świdniku, które zorganizowało 113 spotkań oraz OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań -Fundacja Nowy Staw, które zorganizowało 18 spotkań.

Pierwszym działaniem realizowanym w roku 2021 było zorganizowanie spotkania z organizacjami pozarządowymi poświęcone zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej oraz tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej. Organizatorem spotkania w dniu 14.07.2021 r. był ROPS w Lublinie. W spotkaniu uczestniczyły 22. osoby z Fundacji „Piękny Dzień” z Łęcznej, Lubelskiego Stowarzyszenia Ochrony Zdrowia Psychicznego w Lublinie. Podczas spotkania analizie poddano charakter problemów związanych z przełamywaniem barier w rozwoju przedsiębiorczości społecznej wśród osób z zaburzeniami psychicznymi. Realizatorem działania był Instytut Szkoleń Biznesowych Mariusz Wiśniewski z Lublina.

Drugi kierunek działań realizowały Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Był to OWES RAZEM - INICJATYWY Z OBSZARU EKONOMII SPOŁECZNEJ Europejski Dom Spotkań - Fundacja Nowy Staw w Lublinie i OWES Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społecznej "Modrzew" w Świdniku. Wymienione podmioty za pomocą działań animacyjnych i zatrudnionych doradców wspierały organizacje pozarządowe w podejmowaniu decyzji o podjęciu działań aktywizujących zawodowo osoby niepełnosprawne, w tym z zaburzeniami psychicznymi. Przedstawiane były liczne przykłady i argumenty wskazujące korzyści społeczne związane z przeciwdziałaniem marginalizacji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi. Zorganizowano 96 spotkań.

W roku 2022 kontynuowane były działania programowe wypracowane w latach wcześniejszych. Pierwszym kierunkiem działań było zorganizowanie przez ROPS w Lublinie w dniu 30.03.2022 r. spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych na temat zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej i rozwoju przedsiębiorczości społecznej z udziałem tych osób. W spotkaniu udział wzięło 35 osób reprezentujących następujące instytucje i organizacje pozarządowe: Stowarzyszenie Wspierania Aktywności „Bona Fides” w Lublinie, Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” w Lublinie, Łęczyńskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych

w Łęcznej, PUP w Lublinie, Fundację „Między Nami” w Krężnicy Jarej, Ośrodek Wsparcia w Krężnicy Jarej, Integracyjne Centrum Sportu i Rehabilitacji „Start” w Lublinie, Powiatowy Ośrodek Wsparcia „Przystań” we Włodawie, Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w Poniatowej, ŚDS w Kodniu, WTZ przy Fundacji Aktywator w Lublinie, Stowarzyszenie Synergia w Lublinie, PUP w Łęcznej, Łęczyńską Spółdzielnię Socjalną „Pod dobrym adresem” w Łęcznej, WTZ w Majdanie Zahorodyńskimi, PSONI Koło w Hrubieszowie, PSONI Koło w Lublinie, ŚDS w Modryniu, Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy w Modryniu, GOPS w Siennicy, ŚDS „Mozaika” w Lublinie. Zadanie zrealizowała Fundacja Rozwoju Społeczno - Oświatowego w Lublinie.

Również w roku 2022 realizacja tego zadania zdominowana była przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Ogółem zrealizowały one 94 spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych zaliczanych do podmiotów ekonomii społecznej. W tym przypadku główne akcenty realizowanego zadania kierowane były na podkreślenie potrzeby wykorzystania warunków społecznych, które mogą sprzyjać rozwojowi adaptacyjnych form zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej, łącząc cele społeczne z ekonomicznymi. Podkreślano, że ekonomia społeczna stanowi skuteczny instrument aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy, co również dotyczy w sposób nie budzący wątpliwości osób z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma wspieranie przedsiębiorczości społecznej i podmiotów działających na rzecz jej rozwoju, m.in. poprzez doradztwo, szkolenia, usługi finansowe, usługi prawne.

Cel szczegółowy nr 4: Promowanie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy.

Rynek pracy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest w swojej istocie ograniczony liczbą dostępnych ofert zatrudnienia. Stąd ważnym elementem skuteczności rozwiązywania problemu jest prowadzenie działań, które ograniczają lub eliminują bariery w dostępie do aktywności zawodowej. Na podstawie opracowanej diagnozy przyjęto słuszny kierunek interwencji, który polegał na realizacji działań adekwatnych do charakteru problemu zgłaszanego przez osobę z niepełnosprawnością, co w nieodległej perspektywie czasowej stwarzało szansę na realizację zatrudnienia wspomaganego lub wspieranego. W ramach przyjętego celu szczegółowego realizowano następujące działania:

- Świadczenie usług poradnictwa zawodowego;
- Szkolenia asystentów/trenerów pracy;
- Finasowanie usług asystentów/trenerów pracy;

- Wdrażanie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy w formie zlecenia zadań organizacjom pozarządowym oraz konkursów finansowanych ze środków pozabudżetowych.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe wyniki analizy źródeł informacji o działaniach przyjętych w ramach danego celu szczegółowego.

Działanie pierwsze: Świadczenie usług poradnictwa zawodowego. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 9. Wartości wskaźników przyjęte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, które skorzystały z usług poradnictwa zawodowego	Bazowa	40	40	40	400	1600 w okresie realizacji Programu
Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, które skorzystały z usług poradnictwa zawodowego	Osiągnięta	499	404	448	705	w latach 2019 - 2022 - 2056

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: W latach 2019 - 2022 jednym z podmiotów prowadzących usługi poradnictwa zawodowego dla osób z zaburzeniami psychicznymi była Agencja Zatrudnienia Fundacji HEROS mająca swoją siedzibę w Lublinie. Realizowane działanie miały na celu ocenę poziomu zdolności osób z zaburzeniami psychicznymi do uczestnictwa w formie zatrudnienia wspomaganego oraz podjęcia pracy i udzielenie wsparcia w podjęciu świadomej i trafnej decyzji o wyborze ścieżki zawodowej. Obok tych działań ważnym elementem wsparcia była nauka poznawania siebie w kontekście świadomości własnej osobowości zawodowej i potrzeb lokalnego rynku pracy. W tym okresie z usług poradnictwa zawodowego skorzystało 615 osób z zaburzeniami psychicznymi. Drugim podmiotem, który realizował wielopłaszczyznowe wsparcie dla osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi była Fundacja Aktywnej Rehabilitacji FAR w Lublinie. Wsparcie oferowane przez organizację uzależnione było od indywidualnej sytuacji życiowej oraz potrzeb każdego uczestnika. Usługa poradnictwa zawodowego realizowana była również w formie grupowych spotkań organizowanych podczas wyjazdowych warsztatów aktywizacji zawodowej oraz warsztatów aktywnego poszukiwania pracy. W świadczenie usług poradnictwa zawodowego zaangażowane było stowarzyszenie Lubelskie Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych – Sejmik Wojewódzki w Lublinie oraz

Agencja Zatrudnienia Fundacji Fuga Mundi z Lublina. Z informacji posiadanych przez ROPS w Lublinie wynika, iż w okresie wdrażania Programu poradnictwa zawodowego udzielały także powiatowe urzędy pracy (skorzystało 559 osób) oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie (skorzystały 204 osoby).

Działanie drugie: Szkolenia asystentów/trenerów pracy. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w poniższej tabeli wskaźników.

Tabela 10. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba osób, które będą przeszkolone w zakresie świadczenia usług asystenta/trenera pracy	Bazowa	5	7	9	11	32 w okresie realizacji programu
Liczba osób, które będą przeszkolone w zakresie świadczenia usług asystenta/trenera pracy	Osiągnięta	7	0	48	49	w latach 2019 - 2022 - 104

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Usługi asystenta/trenera pracy jako wsparcie udzielane osobie z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi, mają podstawowe znaczenie w realizacji procesu/idei wsparcie w zdobyciu i utrzymaniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy i określane są jako zatrudnienie wspomaganie. Realizacja zatrudnienia wspomaganego jest procesem, który wymaga obecności asystenta/trenera pracy oraz zastosowania przygotowanego na ten cel postępowania, które obejmuje:

- wskazanie stanowiska pracy;
- zaangażowanie pracodawcy w realizację ścieżki aktywizacji zawodowej;
- wsparcie w miejscu pracy i w środowisku lokalnym.

Na każdym etapie procesu zatrudnienia wspomaganego kluczową rolę odgrywa trener pracy. Z analizy zakwalifikowanych do badania materiałów wynika, że szkolenie asystentów/trenerów pracy było realizowane w sposób systematyczny i efektywny. Zadaniem trenera pracy była pomoc osobom z niepełnosprawnościami we wskazaniu miejsca zatrudnienia zgodnego z kwalifikacjami i możliwościami danej osoby, wsparcie w procesie rekrutacji oraz pomoc w opanowaniu czynności na stanowisku pracy, wspieranie w pierwszym okresie adaptacji i monitoring zatrudnienia. Trener pracy służył też pomocą pracodawcy w sytuacji pojawiania

się wszelkich problemów oraz przygotowywał innych pracowników do współpracy z osobą niepełnosprawną.

Szkolnie asystentów/trenerów pracy w roku 2019 zlecone zostało do realizacji przez Europejskie Centrum Ekonomiczne „Prestiż”. W ramach zadania pod nazwą „Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia pięciu (5) asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” przygotowało grupę 7. osób do pracy z osobami niepełnosprawnymi w ramach zatrudnienia wspomaganego. Szkolenie zrealizowano w okresie 06.08.2019 r. – 29.11.2019 r.

Kolejne działania również o charakterze szkoleniowym pod nazwą „Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia dziewięciu (9) asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi” podjęte zostały do realizacji w roku 2021 przez Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” w Lublinie. W odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby zwiększono liczbę osób szkolonych do 11. osób. Szkolenie przeprowadzono w terminie 11, 18, 25 października 2021 r. Drugi etap szkolenia realizowany w ramach umowy zawartej z ROPS w Lublinie pod nazwą „Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi - II” zrealizowano w dniach 1, 2, 3 grudnia 2021 r. Podczas tej edycji przeszkolone 21 osób.

W roku 2021 w ramach Działania 11.2. Usługi społeczne i zdrowotne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2022 realizowane były dwa projekty z zakresu usług ochrony zdrowia psychicznego. Pierwszy projekt realizowany był przez Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Profilaktyki, Diagnostyki i Terapii Zdrowia Psychicznego Małgorzata Prystupa w Chełmie. Drugi projekt został zrealizowany przez Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej we Włodawie. W ramach tych projektów przeszkolono 16 osób w zakresie nabycia kompetencji asystenta/trenera pracy osoby z zaburzeniami psychicznymi.

Tak, jak w latach poprzednich, w ostatnim roku realizacji programu, tj. w roku 2022 kontynuowano realizację zadania pod nazwą „Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia asystentów/trenerów pracy osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi”. W odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby podjęta została przez ROPS w Lublinie decyzja o realizacji zadania przed dwa podmioty szkoleniowe.

Pierwsze zadanie, w ramach którego przeszkolono 24 osoby zostało zrealizowane w dniach 25 - 29.04.2022 r. oraz 05 - 06.05.2022 r. przez firmę Clow -Teresa Jeziernicka z siedzibą w miejscowości Ruda Huta, powiat chełmski.

Drugie zadanie zrealizowała organizacja pozarządowa tj. Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „SIL” w Lubartowie. Zgodnie z umową zawartą z ROPS w Lublinie organizacji w terminie od 02.12.2022 r. do 13.12.2022 r. przeszkoliła 25 osób do pracy w charakterze asystenta/trenera pracy osoby niepełnosprawnej z zaburzeniami psychicznymi.

Działanie trzecie: Finansowanie usług asystentów/trenerów pracy. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 11. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba osób świadczących usługi asystenta/trenera pracy sfinansowanych/ dofinansowanych w ramach Programu	Bazowa	0	3	5	7	15 w okresie realizacji Programu
Liczba osób świadczących usługi asystenta/trenera pracy sfinansowanych/ dofinansowanych w ramach Programu	Osiągnięta	0	0	5	7	w latach 2019 - 2022 - 12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: W procesie reintegracji zawodowej ważną rolę przypada trenerowi pracy, który towarzyszy osobie z zaburzeniami psychicznymi w realizacji formy wsparcia pod nazwą zatrudnienie wspomagane. Zadaniem trenera jest pomoc osobie potrzebującej w znalezieniu miejsca zatrudnienia zgodnego z kwalifikacjami i możliwościami danej osoby, wsparcie w procesie rekrutacji oraz pomoc w opanowaniu czynności na stanowisku pracy, wspieranie w pierwszym okresie adaptacji i monitoring zatrudnienia. Trener służy też pomocą pracodawcy w sytuacji pojawiania się wszelkich problemów i przygotowuje innych pracowników danego pracodawcy do współpracy z osobą z zaburzeniami psychicznymi. W ramach realizacji programu istotnym wsparciem było finansowanie pracy asystenta/trenera pracy.

Założenia Programu nie zakładały w roku 2019 realizacji i finansowania usługi asystenta/trenera pracy. Również w roku 2020 to działanie nie zostało realizowane, co miało ścisły związek z wprowadzeniem ograniczeń kontaktów bezpośrednich, w związku z pandemią COVID – 19.

W roku 2021 świadczenie usług przez asystentów osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi, których celem było włącznie tych osób w rynek pracy odbywało się w ramach działalności Charytatywnego Stowarzyszenia Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” z Lublina. W okresie pięciu miesięcy zadanie to i pracę z osobami z zaburzeniami psychicznymi realizowało 5. asystentów.

W roku 2022 taką pracę przez okres pięciu miesięcy świadczyło 3. asystentów osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi również zatrudnionymi przez Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia z Lublina. Drugim podmiotem, który realizował takie zadanie było Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „SIL” w Lubartowie, które zatrudniało **4. trenerów pracy** przez okres pięciu miesięcy.

Działanie czwarte: Wdrażanie zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy w formie zlecenia zadań organizacjom pozarządowym oraz konkursów finansowanych ze środków pozabudżetowych. Rezultaty realizacji działania zostały przedstawione w tabeli wskaźników.

Tabela 12. Wartości wskaźników przyjęte i osiągnięte w latach 2019 - 2022

Nazwa wskaźnika	Rodzaj wartości	Wartość wskaźnika w 2019 r.	Wartość wskaźnika w 2020 r.	Wartość wskaźnika w 2021 r.	Wartość wskaźnika w 2022 r.	Miara realizacji celu
Liczba umów o zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy	Bazowa	2	2	4	4	12 w okresie realizacji Programu
Liczba umów o zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy	Osiągnięta	9	4	5	6	w latach 2019 - 2022 - 24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych jednostek zewnętrznych

Komentarz: Doświadczenia w ocenie skuteczności wsparcia udzielanego osobom z niepełnosprawnościami wskazują, że wsparcie dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest najbardziej efektywne i niezbędne na poziomie lokalnym, blisko miejsca zamieszkania osób takiego wsparcia potrzebujących. Dlatego w pomoc osobom z zaburzeniami psychicznymi zaangażowani powinni być przedstawiciele społeczności lokalnej i działające tam miejscowe organizacje pozarządowe. W latach 2019 - 2022, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

w Lublinie prowadził współpracę w zakresie realizacji wymienionego zadania z następującymi organizacjami pozarządowymi:

Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” w Lublinie.

Współpraca prowadzona była w latach 2019 - 2022. W tych latach organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości ogółem 70.800,00 zł. obejmując wsparciem 25 osób.

W roku 2019 Stowarzyszenie zrealizowało zadanie w ramach którego, w dwóch etapach, wsparciem objęto 6 osób z zaburzeniami psychicznymi: doradztwem zawodowym, indywidualnym poradnictwem i pośrednictwem pracy, szkoleniem zawodowym u pracodawcy. Uczestnicy zadania nabyli nowe kompetencje i umiejętności. Dwie osoby nawiązały kontakty z pracodawcami. Zadanie obejmowało 50 godzin wsparcia na rzecz każdego uczestnika. Zadanie pozwoliło na wzmocnienie umiejętności funkcjonowania w grupie, radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych. Uczestnicy zdobyli doświadczenie zawodowe poprzez praktykę zawodową w Zakładzie Aktywności Zawodowej w Lublinie.

W roku 2020 w ramach przyjętego zadania stowarzyszenie zrealizowało: indywidualne poradnictwo psychologiczne, indywidualne doradztwo zawodowe, warsztaty aktywizujące, szkolenie zawodowe oraz praktyki zawodowe. Wsparciem objęto 6 osób z zaburzeniami psychicznymi, którzy dzięki warsztatom aktywizującym oraz indywidualnym zajęciom zdobyli nowe kompetencje społeczne. Uczestnicy nabyli także umiejętności przygotowania dokumentów aplikacyjnych podczas konsultacji w ramach doradztwa zawodowego. Odbyli również szkolenia z zakresu kompetencji cyfrowych, podczas których zapoznali się z obsługą komputera oraz wykorzystaniem technologii informacyjno - komunikacyjnych do poszukiwania pracy. Zostało również przeprowadzone szkolenie zawodowe w wymiarze 52. godzin. Trzy osoby odbyły praktykę zawodową.

W kolejnym roku współpracy (2021) Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” w Lublinie zrealizowało zadanie, którego bezpośrednim efektem było zdobycie wiedzy i kompetencji zatrudnieniowych przez 7. uczestników zadania. Osoby te zwiększyły umiejętności własne w zakresie posługiwania się nowoczesnymi technologiami w kontekście poszukiwania pracy. Podnieśli własną samoocenę oraz wiedzę na temat posiadanego potencjału. Nabyli umiejętności z zakresu tworzenia dokumentów aplikacyjnych oraz nawiązali kontakty z potencjalnymi pracodawcami. Uczestnicy odbyli szkolenie zawodowe, zaś 3 osoby zdobyły doświadczenie zawodowe w ramach odbytych praktyk zawodowych.

W roku 2022 organizacja zrealizowała zadanie polegające na zwiększeniu kompetencji społecznych przez 6 osób uczestniczących w projekcie. Ponadto w ramach realizacji zadania: przeprowadzono indywidualne doradztwo zawodowe, indywidualne zajęcia

z psychologiem/trenerem pracy osoby niepełnosprawnej, które miały na celu zapoznanie się z potencjałem uczestników projektu, ich doświadczeniami zawodowymi, mocnymi stronami, zainteresowaniami. Zajęcia odbyły się w wymiarze 10 godzin. Przygotowano i wdrożono Indywidualny Plan Drogi Życiowej i Zawodowej dla każdego uczestnika projektu, który uwzględniał zarówno aktywność podczas projektu, jak i po jego zakończeniu. Zajęcia odbyły się w wymiarze 10 godzin. Przeprowadzono indywidualne poradnictwo zawodowe i pośrednictwo pracy. Uczestnicy podczas zajęć zapoznali się z różnymi rodzajami dokumentów aplikacyjnych. Tworzyli swoje aktualne CV oraz list motywacyjny. Zajęcia odbyły się w wymiarze 10 godzin. Nawiązano również kontakt z potencjalnymi pracodawcami przy wsparciu psychologa/trenera pracy. Podczas zajęć osoby biorące udział w projekcie uczyły się sposobów poszukiwania ofert pracy, na co zwracać uwagę czytając oferty, jak rozmawiać z potencjalnymi pracodawcami. Zajęcia odbyły się w wymiarze 10 godzin. Przeprowadzono także trening umiejętności społecznych, który obejmował między innymi ćwiczenia z autoprezentacji, zarządzania czasem i pracy w grupie. Zajęcia odbyły się w wymiarze 15 godzin. Przeprowadzone zostało szkolenie zawodowe w wymiarze 48 godzin. Po szkoleniu trzy osoby zostały skierowane do odbycia praktyki zawodowej w wymiarze 100 godzin. Osoby niepełnosprawne wykonywały pracę pod nadzorem opiekunów. Głównym zadaniem opiekunów praktyk zawodowych było wprowadzenie uczestnika projektu w czynności wykonywane na danym stanowisku pracy oraz wsparcie uczestnika w sytuacji pojawiających się trudności oraz monitorowanie przebiegu jego pracy.

Puławskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego w Puławach. Współpraca prowadzona była w roku 2019. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości 19.770,00 zł. Wsparcie wobec 6. osób z zaburzeniami psychicznymi realizowano na podstawie Indywidualnego Planu Działania i Wsparcia Zawodowego. Prowadzone były warsztaty z zakresu aktywnego poszukiwania pracy, autoprezentacji, trening motywacyjny oraz trening rozwijający kompetencje społeczne. Organizacja warsztatów umożliwiła przygotowanie 6. osób z zaburzeniami psychicznymi do wejścia na otwarty bądź chroniony rynek pracy oraz pozwoliła poszerzyć wiedzę i umiejętności w zakresie korzystania z instrumentów wzmacniających zatrudnienie. Zorganizowano warsztaty kulinarne w celu zwiększenia samodzielności i aktywności uczestników. W ramach zadania zostały zorganizowane praktyki zawodowe, w których uczestniczyły 3 osoby. Po odbyciu praktyk osoby te podjęły zatrudnienie w Zakładzie Aktywności Zawodowej w Puławach.

Stowarzyszenie „Centrum Przedsiębiorczości, Integracji i Edukacji” OPP w Łukowie. Współpraca z organizacją prowadzona była w roku 2019. Organizacja otrzymała na realizację

zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości 20.000,00 zł. Wsparciem objęto 6 osób. Stowarzyszenie zrealizowało zadanie, które polegało na przeprowadzeniu wywiadów/rozmów z psychologiem. W ramach zadania odbyły się warsztaty teoretyczne z zakresu prawa gospodarczego, przepisów prawa pracy, zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej. Przeprowadzone warsztaty teoretyczne poszerzyły wiedzę i umiejętności z zakresu poszukiwania pracy, korzystania z instrumentów służących zdobyciu zatrudnienia, praw przysługujących pracownikom z niepełnosprawnościami oraz kształtowania zasad bezpiecznych warunków pracy. Poprzez organizację warsztatów przygotowano 6 osób z zaburzeniami psychicznymi do wejścia na otwarty bądź chroniony rynek pracy. Uczestnicy odbywali praktyki zawodowe, które przyczyniły się do samodzielnego wykonywania prac związanych z prostymi czynnościami krawieckimi.

Fundacja „Liderzy Sukcesu” w Wólce Rudnickiej gm. Wilkołaz. Współpraca z organizacją prowadzona była w roku 2019. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości 9.335,54 zł. Wsparciem objęto 3 osoby. Rezultatem realizacji zadania było opracowanie Indywidualnego Planu Działania dla każdego uczestnika, który miał na celu przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy. Przeprowadzono indywidualne poradnictwo zawodowe. Zadanie obejmowało również wykonanie 122. godzin usług na rzecz każdego uczestnika, w tym 105 godzin praktyki zawodowej.

Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „SIL” w Lubartowie. Współpraca prowadzona była w roku 2020, 2021, 2022. W tych latach organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości ogółem 52.733,50 zł. Wsparciem w tych latach objęto 27 osób. W roku 2020 Stowarzyszenie zrealizowało zadanie polegające na wsparciu 5. osób z zaburzeniami psychicznymi indywidualną diagnozą, warsztatami społecznymi, warsztatami kompetencji społecznych, warsztatami kompetencji zawodowych oraz sporządzeniem Indywidualnego Planu Działania dla każdego uczestnika. Wszyscy uczestnicy zostali objęci trzy miesięcznym stażem zawodowym. W ramach realizowanego zadania została osiągnięta zmiana społeczna w postaci wzrostu umiejętności uczestników zadania w rozwiązywaniu trudnych sytuacji związanych z zagrożeniem wykluczeniem społecznym oraz podejmowaniem aktywności społecznej i zawodowej. Natomiast staże pracy pozwoliły uczestnikom zadania zdobyć doświadczenie zawodowe dostosowane do potrzeb lokalnych pracodawców. W roku 2021 organizacja zrealizowało zadanie, którego celem było zwiększenie szans na podjęcie zatrudnienia na otwartym rynku pracy przez 12 osób. W ramach zadania, jego uczestnicy odbyli spotkania z psychologiem w celu wypracowania indywidualnej diagnozy. Wsparcie

obejmowało uczestnictwo w grupowych warsztatach zawodowych, edukacyjnych, integracyjnych i aktywizujących społecznie. Warsztaty zawodowe miały na celu przygotować uczestników do wejścia na otwarty rynek pracy, nabyć umiejętności korzystania z instrumentów rynku pracy. Uczestnicy zadania odbyli trzy miesięczne staże pracy, które pozwoliły na zdobycie doświadczenia zawodowego stosownie do potrzeb lokalnych pracodawców. Ułatwiły integrację z regionalnym/lokalnym rynkiem pracy i zwiększyły szanse uczestników zadania na zatrudnienie.

W roku 2022 istotą realizowanego zadania było opracowanie i wdrożenie zindywidualizowanych form wsparcia dla 10. osób, które miało na celu włączenia w otwarty rynek pracy z wykorzystaniem innowacyjnej metody zatrudnienia wspomaganego i obecności trenera pracy. Uczestniczy projektu objęci byli Indywidualną Diagnozą Psychologiczną oraz Indywidualnym Planem Działania, który obejmował:

- a) opracowanie ścieżki rozwoju zawodowego (5 godzin dla każdego uczestnika),
- b) trzy miesięczne staże zawodowe (dla wszystkich 10 uczestników/czek),
- c) wsparcie trenera pracy zatrudnienia wspomaganego średnio po 38 godzin dla uczestnika w systemie po 3 godziny na jedno spotkanie.

W ramach zrealizowanego zadania została osiągnięta zmiana społeczna w postaci wzrostu umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych związanych z podejmowaniem aktywności społecznej i zawodowej. Uczestnicy projektu nabyli doświadczenie zawodowe w ramach odbytego trzy miesięcznego stażu pracy. Dzięki realizacji zadania nastąpił wzrost skuteczności form aktywizacji zawodowej i wyrównania szans osób z niepełnosprawnością psychiczną w zatrudnieniu na otwartym rynku pracy. Bezpośrednim efektem realizacji zadania było podpisanie umów o pracę przez dwóch uczestników projektu.

Fundacja CLARK im. Erica i Very Clark w Lublinie. Współpraca prowadzona była w roku 2021. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości 15.000,00 zł. Wsparciem objęto 6 osób.

Istota aktywizacji zawodowej polegała na objęciu uczestników zadania opieką trenera pracy oraz psychologa. Każdy uczestnik miał opracowany Indywidualny Plan Działania skorelowany z Indywidualną Ścieżką Zawodową. Przeprowadzono warsztaty aktywizacji społeczno – zawodowej, warsztaty kompetycji, konsultacje specjalistyczne (z lekarzem psychiatrą, prawnikiem, pracownikiem socjalnym), szkolenie zawodowe, spotkania z pracodawcami oraz zorganizowano staż zawodowy. Zadanie przyczyniło się do zwiększenia kompetencji społecznych osób z zaburzeniami psychicznymi, rozwoju umiejętności do samodzielnego rozwiązywania problemów społecznych i zawodowym, nabycia umiejętności samodzielnego i aktywnego poszukiwania pracy, zwiększenia wiedzy na temat funkcjonowania

rynku pracy, poprawie zdolności łatwiejszego wchodzenia w interakcje społeczne. Dzięki realizacji zadania 3 osoby podjęły zatrudnienie.

Spółdzielnia Socjalna SDESING w Kraśniku. Współpraca prowadzona była w roku 2021 i 2022. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości ogółem 32.745,00 zł. Wsparciem w tych latach objęto 11 osób.

W roku 2021 spółdzielnia zrealizowała zadanie, którego uczestnicy (5 osób z zaburzeniami psychicznymi) otrzymali wsparcie aktywizujące zawodowo i społecznie oraz mające umożliwić wejście czy też powrót na rynek pracy. W tym celu zastosowano indywidualne doradztwo zawodowe ukierunkowane na opracowanie planu drogi życiowej i zawodowej odbiorców, warsztaty grupowe, szkolenie zawodowe, praktyki zawodowe i pośrednictwo pracy. Osiągniętym celem zadania było podjęcie aktywności w kierunku zapobiegania degradacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym motywowanie ich do uzyskiwania zatrudnienia zgodnego z posiadanymi kwalifikacjami. Nawiązano kontakty z pracodawcami gotowymi do współpracy w zakresie zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Adresaci zadania uczestniczyli w szkoleniach i praktykach zawodowych (3 osoby). Objęci zostali wsparciem w postaci indywidualnego doradztwa zawodowego w wymiarze 10 godzin na osobę, szkoleniem w zawodzie „pracownik biurowy” w wymiarze 24. godzin dla całej grupy. Ponadto do całej grupy skierowano trening antyautostygmatyzacyjny w wymiarze 12. godzin. Trening został ukierunkowany na zmianę postrzegania swojej osoby i dostrzegania możliwości integracji ze środowiskiem lokalnym, a także zmianę negatywnych schematów myślowych, które prowadzą do izolacji społecznej i zawodowej. Uczestnicy otrzymali wsparcie pośrednika pracy (6 godzin szkolenia w wymiarze dla jednej osoby), obejmujące naukę przygotowania dokumentów aplikacyjnych, naukę umiejętności rozeznania rynku pracy czy też poszukiwania miejsc w celu odbycia praktyk zawodowych i uzyskania ofert pracy.

W roku 2022 udzielono wsparcia 6. osobom z zaburzeniami psychicznymi pod kątem aktywizacji zawodowej i społecznej. Działania miały przyczynić się do powrotu na rynek pracy. Ważnym, zrealizowanym celem projektu było również podjęcie aktywności w kierunku zapobiegania degradacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym motywowanie ich do uzyskiwania zatrudnienia zgodnego z posiadanymi kwalifikacjami. Nawiązano wartościowe kontakty z chętnymi do współpracy pracodawcami w zakresie zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Adresaci projektu dostali szansę odbycia szkoleń i praktyk zawodowych, co zdecydowanie było dużym postępem na drodze do aktywnego włączenia się w rynek pracy. Opracowano skuteczny model powrotu lub wejścia na rynek pracy osób

z zaburzeniami psychicznymi i przedstawiono jego podstawowe założenia uczestnikom przedsięwzięcia. Obejmowały one:

- a) indywidualne doradztwo zawodowe w wymiarze 8. godzin dla każdej osoby, nakierowane na opracowanie i wdrożenie indywidualnego planu drogi życiowej i zawodowej;
- b) warsztaty - trening antyautostygmatyzacyjny- w wymiarze 18 godzin, który był ukierunkowany głównie na zmianę postrzegania siebie przez uczestników i dostrzegania możliwości integracji ze środowiskiem lokalnym, a także zmianę negatywistycznych schematów myślowych, które prowadzą do izolacji społecznej i zawodowej;
- c) pośrednictwo pracy (6 godzin szkolenia dla jednej osoby) obejmujące przygotowanie dokumentów aplikacyjnych, przygotowanie do rozmowy z pracodawcą, naukę umiejętności rozeznania rynku pracy. Ponadto dla trzech osób zorganizowano szkolenie zawodowe „Pracownik administracyjno - biurowy” w wymiarze 35 godzin, ukończone nabyciem kompetencji w zawodzie pracownika administracyjno - biurowego oraz praktyki zawodowe w wymiarze 140. godzin.

Fundacja Postscriptum w Lublinie. Współpraca prowadzona była w roku 2022. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości ogółem 18.000,00 zł. Wsparciem objęto 5 osób. Fundacja zrealizowała zadanie, które obejmowało następujące etapy jego realizacji:

- a) rekrutację uczestników w celu realizacji zadania,
- b) promocję modułu zawodowego. Moduł zawodowy obejmował opracowanie indywidualnego planu drogi życiowej i zawodowej, indywidualnego doradztwa zawodowego, indywidualnego poradnictwo zawodowego, indywidualnego pośrednictwo pracy oraz nawiązanie kontaktu z pracodawcami. Działaniem objętych zostało 5. uczestników w wymiarze 30 godzin wsparcia na jedną osobę;
- c) promocję modułu szkoleniowo-praktycznego. Moduł szkoleniowo-praktyczny obejmował szkolenie zawodowe oraz praktykę zawodową u pracodawcy. Modułem tym objętych zostało 3. uczestników zadania. Dla każdego uczestnika zaplanowano po 100 godzin zajęć szkoleniowo-praktycznych (50 godzin szkolenia zawodowego oraz 50 godzin praktyki zawodowej).

Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział w Lublinie. Współpraca prowadzona była w roku 2022. Organizacja otrzymała na realizację zadania dofinansowanie w formie dotacji z budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości ogółem 17.996,46 zł. Wsparciem objęto 5 osób ze spektrum autyzmu. Organizacja objęła uczestników zadania wsparciem specjalistycznym

z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej. Udzielono łącznie 125. godz. wsparcia terapeutycznego o indywidualnym charakterze (25 godz. doradztwa zawodowego, 50 godz. indywidualnych konsultacji pracowniczych, 50 godz. omówienia przebiegu indywidualnej ścieżki rozwoju). W ramach wsparcia szkoleniowego 4. uczestników podwyższyło swoje kompetencje zawodowe. Trzy osoby ze spektrum autyzmu otrzymało wsparcie w postaci 60 godzin praktyk zawodowych, dzięki którym nabyli doświadczenie i podwyższyli swoje kompetencje zawodowe. Rezultatem realizacji zadania był wzrost kompetencji zawodowych i społecznych tych osób, co przyczyniło się w sposób istotny do poprawy ich funkcjonowania w życiu społecznym i w przyszłej aktywności zawodowej.

Na realizację zadania w latach 2019 - 2022 przeznaczone zostały środki finansowe w wysokości 256 380,50 złotych pochodzące z budżetu Województwa Lubelskiego. Z realizowanego wsparcia skorzystały 94. osoby z zaburzeniami psychicznymi. Wobec tych osób zastosowano wiele form i metod aktywizacji, które z jednej strony były uzupełnieniem deficytów osobowościowych, a z drugiej strony uwzględniały indywidualne potrzeby w zakresie rozwoju kompetencji osobistych niezbędnych w procesie integracji społecznej lub zawodowej. Podczas realizacji zadania dominował pogląd, że osoba z zaburzeniami psychicznymi obok terapii lekowej musi mieć zagwarantowaną możliwość podtrzymywania a nawet rozwijania umiejętności społecznych, w tym o charakterze zatrudnieniowym.

PODSUMOWANIE

Głównym celem Programu była aktywizacja społeczno - zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi realizowana poprzez organizowanie kompleksowego i zindywidualizowanego wsparcia umożliwiającego wejście na rynek pracy, a także poprzez wsparcie osób z ich najbliższego otoczenia.

Realizacji tego celu służyło m.in. prowadzenie warsztatów kompetencji i aktywizacji zawodowej, konsultacje specjalistyczne, warsztaty terapeutyczno-psychologiczne, szkolenia zawodowe, staże pracy, indywidualne spotkania z pracodawcami, a także wsparcie osób obecnych w bezpośrednim otoczeniu osób z niepełnosprawnościami powstałymi na skutek występowania zaburzeń psychicznych.

Analiza działań i wartości liczbowych wskaźników jakie zostały przyjęte na etapie tworzenia Programu a następnie osiągnięte w wyniku jego realizacji wskazuje, że podstawową jego wartością było konsekwentne dążenie do osiągnięcia celu głównego, którego idea sprowadzała się do tworzenia osobom niepełnosprawnym w tym z zaburzeniami psychicznymi przyjaznego otoczenia zewnętrznego, umożliwiającego realizację równości szans i niedyskryminacji w dostępie do zatrudnienia i uzyskania możliwości płatnej pracy.

Realizowane działania tworzyły warunki do ugruntowania rozwoju zróżnicowanych form wspieranego jak i wspomaganego zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi oraz kreowania przedsiębiorczości społecznej. Miały również na celu ograniczenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu niepełnosprawności powstałej w wyniku zaistnienia w ich życiu zaburzeń zdrowia psychicznego, które są współcześnie oceniane jako poważny i narastający problemem zdrowotny skutkujący biernością zawodową.

Przyjęte do realizacji działania skoncentrowane były w następujących obszarach tematycznych:

- 1. Prowadzenie badań społecznych w celu aktualizowania wiedzy na temat sytuacji osób z zaburzeniami psychicznymi w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej.**

W latach 2019 - 2020 w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej powiatowe urzędy pracy przeprowadziły łącznie 10 badań. Z uwagi na wystąpienie problemów organizacyjnych po stronie podmiotów wskazanych do realizacji działania, Zarząd Województwa Lubelskiego w ramach przyjętej ewaluacji programu podjął decyzję o rezygnacji z realizacji działania

„prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej przez agencje zatrudnienia osób niepełnosprawnych” oraz „prowadzenie badań i monitoringu w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej w podmiotach ekonomii społecznej” przyjętych dla celu szczegółowego nr 1: Monitorowanie sytuacji osób z zaburzeniami psychicznymi w obszarze zatrudnienia i aktywizacji zawodowej na lata 2021-2022.

2. Budowanie pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej z zaburzeniami psychicznymi i jej obecności na rynku pracy.

Zaburzenia psychiczne to stany chorobowe wymagające interwencji medycznych i długotrwałych świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. Niewłaściwe postawy społeczne w stosunku do osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi są istotną barierą w budowaniu skutecznych form wsparcia umożliwiających redukcję zagrożenia wykluczeniem z otwartego rynku pracy. Mogą być skutkiem różnych przyczyn: lęku przed odmiennością tych osób, obawą przed niesamodzielnością i uzależnieniem od osób z najbliższego otoczenia, brakiem wiedzy i doświadczeń osobistych w kontaktach z takimi osobami, nieumiejętnością zachowania się w ich obecności.

Budowanie pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej z zaburzeniami psychicznymi było zadaniem realizowanym na kilku płaszczyznach przekazu społecznego. Pierwsza płaszczyzna to organizowanie spotkań z pracownikami jednostek pomocy i integracji społecznej, przedstawicielami organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego, które miały na celu uświadomienie współczesnej roli aktywizacji zawodowej uczestników ośrodków wsparcia w powrocie do zdrowia i samodzielnego funkcjonowania społecznego.

Druga płaszczyzna to budowanie w społeczeństwie pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej z zaburzeniami psychicznymi poprzez przekaz medialny skierowany do ogółu społeczeństwa.

Trzecia płaszczyzna związana była ze szczególnym uwzględnieniem środowiska pracodawców i akcentowaniem korzyści społecznych i ekonomicznych wynikających z podejmowania decyzji o zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi na otwartym rynku pracy. W tym zakresie szczególna rola przypadła Wojewódzkiemu Urzędowi Pracy w Lublinie.

3. Promowanie zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi wśród przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych.

Zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych, organy publiczne zobowiązane są do popierania możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy oraz pomocy w znalezieniu, uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia lub powrocie do pracy. Zgodnie z Narodowym Programem Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017 - 2022 szczególna rola w zakresie aktywizacji zawodowej osób chorujących psychicznie przypadła organom samorządu województw, powiatów i gmin. W latach 2019 - 2022 zorganizowano kilkanaście spotkań szkoleniowych z udziałem przedstawicieli gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych. Spotkania były ukierunkowane tematycznie na rozwój przedsiębiorczości społecznej w ramach realizacji lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej.

4. Rozwój zindywidualizowanych form wsparcia mających na celu włączenie osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy.

Występowanie wielu złożonych czynników utrudniających aktywizację zawodową osób chorujących psychicznie wskazuje, że konieczne jest prowadzenie zróżnicowanych działań, które będą wspierać osoby chorujące psychicznie i ich rodziny w wejściu lub powrocie na rynek pracy. Szczególną rolę odegrały w tym zakresie organizacje pozarządowe. Przyjęte komplementarne podejście do problemów osób z zaburzeniami psychicznymi było odpowiedzią na mocno zindywidualizowane potrzeby i ograniczenia poszczególnych osób. Przyjmując takie założenia, aktywizacja zawodowa miała charakter wieloetapowego procesu rozpoczynającego się od opracowania diagnozy przypadku, następnie zdobycia kompetencji własnych a kończąc na podjęciu pracy w formie praktyki zawodowej, stażu pracy lub zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej. Ogółem w latach 2019 - 2022 podjęto współpracę z dziewięcioma organizacjami pozarządowymi, które bezpośrednio zrealizowały programy aktywizacji zawodowej skierowane do 94. osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi.

Poszczególne działania Programu realizowane były przez ROPS w Lublinie i inne jednostki, do których należy zaliczyć powiatowe urzędy pracy, organizacje pozarządowe, specjalistyczne podmioty szkoleniowe, jednostki pomocy i integracji społecznej gmin i powiatów, co wskazuje na implementowanie Programu stosownie do zadań i kompetencji tych jednostek. Na tej podstawie należy przyjąć wniosek, że zaplanowane działania były trafnie dobrane i zgodne z kierunkami rozwiązywania problemów wskazanych w diagnozie Programu a także

w stosunku do sformułowanych celów operacyjnych. W wyniku ich realizacji osiągnięto następujące efekty społeczne:

1. Podniesienie (w wyniku kierowanych przekazów medialnych) świadomości społecznej w zakresie akceptacji praw osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi do podejmowania aktywności zawodowej i społecznej na równi z osobami w pełni sprawnymi.
2. Opracowanie i realizacja systemu przygotowania trenerów i asystentów pracy do współpracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi w zakresie upowszechniania zatrudnienia wspieranego i zatrudnienia wspomaganego.
3. Częściowe ograniczanie zjawiska wykluczenia społecznego w obszarze aktywności zawodowej, a w efekcie również w wymiarze ekonomicznym, które ujawniało się w przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi nie tylko poprzez trudności w uzyskaniu zatrudnienia ale też poprzez niski status obowiązków zawodowych jakie zlecano do wykonania tym osobom.
4. Wzmocnienie roli podmiotów ekonomii społecznej w zakresie polepszania warunków do prowadzenia rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi, które mają niskie kwalifikacje zawodowe lub ich brak oraz małe doświadczenie zawodowe lub takiego doświadczenia nie posiadają.
5. Zmiana wizerunku społecznego wobec osób podejmujących zatrudnienie w wyniku przekazywania pozytywnych zmian zachodzących w wielu warstwach życia osobistego osoby z zaburzeniami psychicznymi jak i jego rodziny. Długotrwałe problemy z podjęciem aktywności zawodowej powodowały przyjęcie biernej, bezczynnej postawy utrudniającej radzenie sobie z codziennymi problemami.
6. Odbudowanie kontaktów społecznych z osobami zdrowymi i najbliższym otoczeniem, co należy uznać za rezultat konsekwentnie prowadzonego procesu reintegracji społecznej i zawodowej.

Realizowany Program był uzupełnieniem funkcjonującego modelu pomocy, który zakłada, że w postępowaniu terapeutycznym wobec osób z zaburzeniami psychicznymi należy uwzględniać cały kontekst sytuacyjny, w jakim te osoby żyją. Liczne badania społeczne potwierdziły, że aktywność zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi ma istotny wpływ na ich funkcjonowanie psychiczne. Przygotowanie osób z zaburzeniami psychicznymi do zawodu, wprowadzenie na rynek pracy i zatrudnienie wymaga opanowania wielu umiejętności społecznych i wyrobienia określonych cech psychologicznych. Temu celowi służył proces polegający na uruchomieniu zespołu specjalnych działań dobranych indywidualnie do potrzeb każdej osoby, którego rezultatem było zatrudnienie wspomaganie lub zatrudnienie wspierane.

Realizacja Programu wymagała poniesienia niezbędnych nakładów finansowych, które ujęte zostały w budżecie Województwa Lubelskiego / Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. W latach 2019 - 2022 w ramach posiadanych środków, sfinansowane zostały następujące wydatki:

1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zindywidualizowanych form wsparcia skutkujących włączeniem osób z zaburzeniami psychicznymi w rynek pracy- **256 380,50 zł**
  2. Organizacja trzech spotkań szkoleniowych:
    - a) pierwsze dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz organizacjami zrzeszającymi osoby z zaburzeniami psychicznymi i ich rodziny dotyczące ich możliwości zawodowych i włączenia w rynek pracy,
    - b) drugie dla przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych dotyczące zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi,
    - c) trzecie dla organizacji pozarządowych poświęcone zatrudnianiu osób z zaburzeniami psychicznymi w podmiotach ekonomii społecznej.
- Łączne koszty realizacji spotkań – **19 980,00 zł**
3. Realizacja działań informacyjnych i promocyjnych mających na celu podnoszenie świadomości pracodawców dotyczącej możliwości i korzyści wynikających z zatrudniania osób z zaburzeniami psychicznymi (wykonanie ulotek, broszur, produkcja i emisja reportaży telewizyjnych) – **106 300,00 zł**
  4. Organizacja szkoleń dla osób mających podjąć obowiązki w zakresie świadczenia usług asystenta/trenera pracy – **51 330,17 zł**
  5. Zatrudnienie asystentów/trenerów pracy wspierających osoby z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi w procesie zatrudnienia wspomaganego – **178 600,00 zł**

Działania realizowane w ramach **Wojewódzkiego Programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi** w latach 2019 - 2022 wspierały w naszym regionie proces spójności społecznej rozumianej w tym przypadku jako zdolność społeczeństwa do planowania i podejmowania działań w celu zapewnienia jednej z ważnych grup społecznych równego dostępu do zasobów społecznych, poszanowania godności osobistej, odpowiedzialnej partycypacji i eliminowanie prawdopodobieństwa wystąpienia zjawiska wykluczenia społecznego.

Realizacja Programu była przykładem upowszechniania przez Samorząd Województwa Lubelskiego modelu aktywnej polityki społecznej, której podstawą było zaangażowanie w rozwiązywanie problemów nawet najmniejszej grupy społecznej, posiadanych zasobów finansowych, kadrowych, organizacyjnych.

Efektom działań organizacyjnych było stworzenie warunków do szerokiej partycypacji środowiska osób z niepełnosprawnościami w tym z zaburzeniami psychicznymi, w rozwiązywanie ważnego problemu społecznego, zgodnie z zasadą pomocniczości samorządu terytorialnego, odnoszącą się do ludzkiego poczucia godności, współpracy i solidarności.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Przeprowadzone badanie ewaluacyjne miało charakter badania ex-post przez co należy rozumieć, że ocenie poddana została rzeczywistość już zamknięta, którą zakreśliły działania podejmowane do realizacji w latach 2019 - 2022. Założeniem badania było sprawdzenie, na ile dokument stanowił źródło aktywności instytucji wdrażających Program w życie i w jakim stopniu był on skuteczny w przeprowadzeniu zmiany społecznej, czyli ograniczenia występowania zdefiniowanego w diagnozie problemu społecznego dotyczącego osoby z niepełnosprawnością, w tym z zaburzeniami psychicznymi. Należy przyjąć, że *„osoba zaburzona psychicznie napotyka w toku codziennej aktywności życiowej wiele ograniczeń i utrudnień, dlatego tak ważne jest wsparcie osoby z zaburzeniami psychicznymi w środowisku, zarówno w formie psychiatrycznej opieki zdrowotnej, rehabilitacji społecznej i zawodowej, jak i w formie środowiskowej pracy w ramach szeroko pojętej pomocy społecznej”*¹.

Ewaluacja skupiła się na wyjaśnieniu przyczyn osiągnięcia, przekroczenia lub braku wartości danego wskaźnika. Ponadto pozwoliła ocenić czy dane działanie rzeczywiście przyczyniło się do realizacji zaplanowanych celów i rezultatów. W przypadku badanego Programu była to ewaluacja wewnętrzna, realizowana samodzielnie przez pracowników instytucji wdrażającej Program - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Zaletą badania jest to, że jego wyniki będą służyć ewentualnemu wyeliminowaniu możliwości popełnienia błędów programowych, które mogą pojawić się na etapie opracowania jego kolejnej edycji w związku z informacją o przekazaniu przez Ministerstwo Zdrowia do konsultacji publicznych projektu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023-2030, który jest podstawowym źródłem inspirującym jego opracowanie.

W wyniku przeprowadzonego badania ewaluacyjnego wypracowano poniższe wnioski, w celu wsparcia procesu opracowania kolejnej edycji programu. Są one następujące:

1. Doprecyzować treść przyszłych wskaźników pod kątem ich zgodności z treścią celu szczegółowego i planowanego działania.
2. Ograniczyć zakres treści wskaźników w celu wyeliminowania możliwości ich interpretowania na wiele sposobów, w tym wieloznaczności rozumienia kontekstu społecznego.

---

¹ A. Niemczyk-Zajac, *Sytuacja osób z zaburzeniami psychicznymi*, w: „Zeszyty naukowe WSG, seria: Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo”, t. 39, nr 6 (2021), Bydgoszcz, s. 224.

3. Po sformułowaniu treści wskaźnika upewnić się co do istnienia wiarygodnego źródła jego pomiaru.
4. Przy doborze wskaźników należy zwracać uwagę na zakres znaczeniowy wskaźnika.
5. Działania, które wykazały wartości zerowe należy zweryfikować pod kątem ich aktualności i zasadności zastosowania do przyszłego dokumentu.
6. Wyeliminować ryzyko możliwości zbyt szerokiego rozumienia wskaźnika.
7. Uwzględnić w przyszłym programie zgodność celów programu z celami przyjętymi dla Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 - 2030 w obszarze zdrowie psychiczne.
8. Zaangażować do prac nad przyszłym programem podmioty faktycznie współpracujące i wywiązujące się z raportowania efektów realizacji programu.
9. Opracować i wdrożyć system wymiany informacji z jednostkami organizacyjnymi samorządu wojewódzkiego, gminami i powiatami, w celu zapewnienia procesu implementacji przyszłego programu stosownie do kompetencji i zadań własnych jednostek, które będą wskazane w programie.

Jednocześnie przedstawiamy następujące rekomendacje o charakterze programowym, które zdaniem zespołu winny zostać uwzględnione przy opracowaniu działań dla przyszłego programu:

1. Kierowanie do społeczeństwa przekazu medialnego o potrzebie kształtowania postaw empatii i solidaryzmu społecznego z osobami z zaburzeniami psychicznymi w celu promowania ich zatrudniania i wspierania aktywności zawodowej.
2. Wspieranie pracodawców w samodzielnym kreowaniu polityki zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez tworzenie w tym zakresie lokalnych polityk publicznych.
3. Popularyzowanie rozwoju form wsparcia zawodowego dla osób z zaburzeniami psychicznymi wśród organizacji pozarządowych prowadzących działalność pożytku publicznego.
4. Upowszechnianie standardów postępowania w celu motywowania osób z zaburzeniami psychicznymi do zaakceptowania potrzeby aktywności zawodowej.

Koordinację wdrożenia do realizacji przedstawionych wniosków i rekomendacji zapewni Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie.